

Bakı Dövlət Universitetinin yaradılmasına aparan yol

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ölkədə məktəb-təhsil-tədris işini həlli vacib sayılan bir vəzifə kimi ön cərgəyə çəkmişdi

Rafiq Səfərov,

Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin Sənədlərin nəşri və istifadəsi şöbəsinin baş məsləhətçisi

(əvvəli ötən sayda)

Universitet komissiyasının ilk iclası 1919-cu il mayın 21-də komissiyanın sədri, əməkdar professor Vasiliy İvanoviç Razumovskiy, komissiyanın üzvləri: əməkdar professor Aleksandr Mixayloviç Levin, professor Nikolay Aleksandroviç Dubrovskiy, həlledici səs hüququna malik Bakı şəhər özünüidarətmənin nümayəndəsi, məktəb şöbəsi üzrə şəhər idarəsinin üzvü Əli Cabbar Orucəliyev, neft sahiblərinin qurultay şurasının nümayəndəsi Arseniy Nikolayeviç Saparov və komissiyanın katibi İvan İvanoviç Babuşkinin iştirakı ilə keçirildi. Həmin iclas müvəqqəti olaraq Xalq Maarif Naziri vəzifəsini icra edən Camo bəy Hacinski tərəfindən açıldı. O, iclas iştirakçılarını salamlayaraq çıxışında qeyd etdi: "Azərbaycan hökuməti Bakıda universitetin açılmasının çox vacib olduğu haqqında qəti qərara gəlmişdir. Hökumətin komissiya üzvlərindən gözləntisi odur ki, onlar öz bilik və təcrübələrini universitetin tezliklə təşkil edilməsi və açılması kimi çətin işə yönəldərək lazımı töhfələrini verəcəklər. Hökumət Azərbaycanın həyatında universitetin böyük mədəni və dövləti əhəmiyyət kəsb etdiyini qiymətləndirərək, müvafiq avadanlıqlarla təchiz edilməsi üçün heç bir vəsaiti əsirgəməyəcək və əmindir ki, komissiyanın üzvləri də öz bilik və bacarıqlarını, işə olan sevgisini Azərbaycanda ali təhsilin təşkili işinə sərf edərək, lazımı töhfələrini verəcəklər."

Azərbaycan Hökuməti 16 iyun 1919-cu il tarixdə Xalq Maarif Nazirliyi nəzdində Universitet Komissiyasının müvəqqəti ştatının təsdiq edilməsi haqqında qərar qəbul etdi. Azərbaycan Respublikasının Parlamenti tərəfindən 1919-cu il sentyabrın 1-də Bakı Dövlət Universitetinin təşkil edilməsi haqqında qanun qəbul edildi. Parlamentin qəbul etdiyi həmin qanuna uyğun olaraq Bakıda 4 - şərqli şöbəli tarix-filologiya; fizika-riyaziyyat, hüquq və tibb fakültələrindən ibarət Dövlət Universiteti açıldı. Lakin 1919/1920-ci tədris ilində yalnız tarix-filologiya və tibb fakültələrini açmaq mümkün oldu. Qeyd edək ki, bütün fakültələrdə türk (Azərbaycan-R.S.) dili məcburi fənn kimi tədris olunurdu. Azərbaycan Parlamenti 1919-cu il sentyabrın 1-də həmçinin təhsil almaq üçün xaricə göndərilən azərbaycanlı tələbələrə yol xərclərinin və təqaüdlərin ödənilməsi üçün 7 milyon manat pul vəsaitinin ayrılması haqqında qərar qəbul etdi. Həmin qərarla qeyd edilirdi ki, təqaüddən istifadə etmiş tələbələr təhsilini başa vurduqdan sonra hökumətin müəyyən etdiyi yerdə dörd il işləməyə borcludurlar.

Universitet Komissiyasının sədri V.İ.Razumovskiy 1919-cu il sentyabrın 4-də Ticarət Məktəbinin direktoru V.İ.Ponomyrova 186 sayılı məktubla müraciət edərək məktəbin binasının universitet üçün təhvil-təslim edilməsi vaxtının sentyabrın 5-nə, səhər saat 10-a təyin edildiyi haqqında məlumat vermişdir.

1919-cu il sentyabrın 8-də Bakı Dövlət Universitetinin rektor və dekanlarının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Hökuməti tərəfindən qərar qəbul edildi. Həmin qərara əsasən, operativ cərrahiyyə kafedrasının əməkdar professoru V.İ.Razumovskiy Bakı Dövlət Universitetinin rektoru, patoloji anatomiya kafedrasının professoru İ.İ. Şirokoqorov isə Bakı Dövlət Universitetinin tibb fakültəsinin dekanı vəzifəsinə təsdiq olundu. Universitet Komissiyası tərəfindən seçilmiş fakültə terapevtik klinikası kafedrasının əməkdar professoru A.M.Levin tibb fakültəsinin dekanı və həmin kafedranın dosenti N.A.Dubrovski isə tarix-filologiya fakültəsinin dekanı vəzifələrini icra etməsi qəbul edilmişdir.

1919-cu il sentyabrın 11-də Bakı Dövlət Universitetinin rektoru V.İ.Razumovskiy təhsil ocağını professorlarının mənzil məsələsinin hökumət tərəfindən həll edilməsi haqqında Xalq maarif naziri R.b.Kaplanova məktubla müraciət etmişdir. Müraciətdə qeyd edilirdi ki, Rostov, Xarkov, Yekaterinoslav və Rusiyanın digər şəhərlərindən olan professor heyətinin xidmət etmək üçün Bakıya dəvət edilməsi, onların hökumət tərəfindən mənzillə təmin edilməsini tələb edir. Bu məsələnin həllinin gecikdirilməsi universitetin fəaliyyətinə mənfi təsir göstərməklə yanaşı, onun gələcək fəaliyyətini təhlükə altına alır. Azərbaycan Hökuməti qısa müddət ərzində universitetdə

xidmət etmək üçün dəvət olunmuş müəllim-professor heyətinin mənzillərlə təmin olunması vəzifəsini layiqincə yerinə yetirmişdir.

Bakı Dövlət Universitetinin açılması münasibəti ilə İngiltərənin Xarici işlər naziri lord Kerzonun təbrik məktubu Zaqafqaziyada Britaniya diplomatik missiyasının başçısı O.Uordrop tərəfindən 1920-ci il martın 2-də Azərbaycan Xarici işlər naziri F.X.Xoyskiyə təqdim edilmişdir. Məktubda qeyd edilirdi: "Kedelstondan Lord Kerzon Bakı Universiteti üçün aşağıdakı teleqraf məlumatı sizə çatdırmağı məndən xahiş etmişdir. Bu tapşırığı sizin vasitənizlə böyük sevinclə yerinə yetirirəm:

"Xarici işlər naziri və dünyanın ən qədim və iri universitetlərinin kansleri kimi Zaqafqaziyada yeni universitetlərin açılması münasibətilə sizə səmimi təbriklərimi göndərirəm, məndə olan məlumata görə Universitetlər Bakıda, Aleksandropol və Tiflisdə artıq öz fəaliyyətinə başlamışdır, onlara uğurlar arzulayıram.

Böyük Britaniya həmin universitetlərin vətəni olan ölkələrin parlaq gələcəyini qabaqcadan gördüyü kimi, Oksford universiteti də Zaqafqaziya universitetlərinin parlaq gələcəyini görür. Sizə dərin hörmətimi bildirirəm."

Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (1918-1920-ci illər) dövründə Xalq Maarif Nazirliyi tərəfindən Bakıda bir neçə ali məktəblərin açılması haqqında qanun layihələri işlənilib hazırlanmışdır. Məsələn, Pedaqoji və Kənd Təsərrüfatı İnstitutlarının açılması haqqında qanun layihələri işlənilib başa çatdırılmış və Parlamentin müzakirəsinə təqdim edilmişdir. Gündəlikdə Konservatoriyanın açılması məsələsi dayanırdı. Həmin dövrdə Xalq Maarif Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikasında Dövlət İncəsənət İnstitutunun yaradılması haqqında qanun layihəsinin işlənilib hazırlanması üzrə müəyyən işlər də görülmüşdür. Lakin ölkənin iqtisadi-siyasi vəziyyəti və Azərbaycanın sovet Rusiyası tərəfindən işğal edilməsi ali məktəblərin yaradılması üzrə hazırlanmış layihələrin həmin dövrdə həyata keçirilməsini mümkün etmədi. Həmin layihələr sonrakı dövrlərdə həyata keçirildi. Cümhuriyyət dövründə yalnız Bakı Dövlət Universitetini açmaq mümkün oldu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2009-cu ildə Bakı Dövlət Universitetinin 90 illik yubileyinə həsr edilmiş təntənəli mərasimdə çıxış edərək qeyd etmişdir: "Bakı Dövlət Universitetinin çox gözəl və böyük tarixi vardır. 1919-cu ildə təsis edilmiş universitet 90 il ərzində Azərbaycanın hərtərəfli inkişafında çox mühüm rol oynamışdır. Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan müstəqilliyini əldə edəndən bir il sonra Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin parlamenti tərəfindən təsis edilmişdir. Bu, çox düşünülmüş və uzaqgörən bir addım idi. O vaxt ölkəmiz çox gənc idi. Buna baxmayaraq, əhalinin maarifləndirilməsi, Azərbaycanda savadsızlığın aradan qaldırılması və intellektual potensialın gücləndirilməsi üçün universitetin yaradılması çox mühüm hadisə olmuşdur. Bildiyiniz kimi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti iki il yaşadı, onun ömrü uzun olmadı, iki ildən sonra süqut etdi. Ancaq Bakı Dövlət Universiteti yaşadı. Düzdür, zamanın müəyyən ideoloji çərçivələri daxilində fəaliyyət göstərmişdir. Ancaq buna baxmayaraq, Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycanın inkişafı, Azərbaycanda təhsilin inkişafı, elmi potensialın gücləndirilməsi üçün çox mühüm rol oynamışdır. Bu rol bu gün də davam edir."

2019-cu ilin sentyabrında Azərbaycanın nüfuzlu təhsil və elm ocağı olan Bakı Dövlət Universitetinin təsis edilməsinin 100 illik yubileyi tamam olur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında sərəncam imzalamışdır. Həmin Sərəncamda qeyd edilir: "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yadigarı Bakı Dövlət Universiteti müsəlman Şərqişində yeni tipli ilk ali məktəb kimi yarandığı vaxtdan etibarən nailiyyətlərlə zəngin şərəfli bir yol keçmişdir. Daim azərbaycançılıq məfkurəsinə sadıqlıq nümayiş etdirən universitetin ölkədə ali təhsil sisteminin qurulmasında, elmi tədqiqatların dərin məzmun kəsb edərək son texnologiyaların da tətbiqi ilə müasir standartlara uyğun aparılmasında və ümumən milli özünüdərk prosesinin sürətləndirilməsində təqdirəlayiq xidmətləri vardır."

Bu məqalənin sonunda xalqımızı Azərbaycanın nüfuzlu elm və təhsil ocağı Bakı Dövlət Universitetinin təsis edilməsinin 100 illiyi münasibəti ilə ürəkdən təbrik edirəm və universitetə yaradıcı fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar arzulayıram.